

En yrkesinriktning inom teknikprogrammet

Utdrag från Delbetänkandet
med avseende på Naturbrukprogrammet
gjort av Ralph Engstrand

Delbetänkande av Yrkesprogramsutredningen

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2015:29

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24262-9

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet

Regeringen beslutade den 5 december 2013 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur teknikprogrammet kan kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar (dir. 2013:122). Regeringen beslutade den 20 mars 2014 och den 19 juni 2014 om tilläggsdirektiv (dir. 2014:05 och dir. 2014:95). Samtliga tidigare direktiv ersattes den 12 februari 2015 av ett nytt samlat direktiv (dir. 2015:15). Före detta statssekreteraren Amelie von Zweigbergk förordnades av regeringen den 5 december 2013 till särskild utredare.

Genom beslut den 17 december 2013 anställdes Elsa Engström som utredningssekreterare. Samma dag förordnades departementssekreteraren Jan Schierbeck som utredningssekreterare. Regeringen förordnade den 14 januari 2014 utredaren Thomas Hagnefur som utredningssekreterare. Den 3 mars 2014 förordnades utredaren Luca Nesi på halvtid som utredningssekreterare. Regeringen förordnade utredaren Maria Liljestrand som utredningssekreterare den 22 april 2014 till och med den 31 augusti 2014.

Som experter i utredningen har regeringen den 20 maj 2014 förordnat utredaren Annika Jalap-Hermansson, undervisningsrådet Christina Månberg, statistikern Lene Persson Weiss, den internationella koordinatören Stefan Skimutis, och handläggaren Monika Wallström.

Utredningen, som har antagit namnet Yrkesprogramsutredningen, får härmed överlämna sitt delbetänkande *En yrkesinriktning inom teknikprogrammet* (SOU 2015:29).

Stockholm i mars 2015

Amelie von Zweigbergk

/Jan Schierbeck
Elsa Engström
Thomas Hagnefur
Luca Nesi

Innehåll

Sammanfattning	9
1 Författningsförslag	15
1.1 Förslag till förordning (2015:000) om försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom gymnasieskolans teknikprogram	15
1.2 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).....	20
2 Försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom gymnasieskolans teknikprogram	25
2.1 Matchningsproblem inom teknik- och industriområdet	25
2.1.1 Industrins utveckling ställer ökade krav på kunskap och kompetens	26
2.1.2 Gymnasieutbildningar mot arbeten inom industrin attraherar få elever	27
2.1.3 Brist på kompetent arbetskraft	30
2.1.4 Olika sätt att möta matchningsproblemen	33
2.2 En försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom teknikprogrammet	36
2.2.1 En yrkesinriktning inom teknikprogrammet	36
2.2.2 För de elever som väljer yrkesinriktningen ska teknikprogrammet omfatta 2 800 gymnasiepoäng	38
2.2.3 Yrkesinriktningen ska börja det andra läsåret	47
2.2.4 Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ämnesplaner, kurser och yrkesutgångar för yrkesinriktningen	54

2.2.5	Elever som väljer yrkesinriktningen ska bli behöriga till högskolan.....	54
2.2.6	För yrkesinriktningen ska det finnas lokala programråd och ett nationellt programråd.....	56
2.2.7	Minst 15 veckor arbetsplatsförlagt lärande ska ingå i yrkesinriktningen.....	57
2.2.8	Elever ska kunna bli behöriga till ett fjärde tekniskt år (T4) med inriktning produktionsteknik.....	58
2.2.9	Yrkesinriktningen ska syfta till en högskoleförberedande examen.....	60
2.2.10	Yrkesinriktningen ska införas som en försöksverksamhet.....	62
2.2.11	De huvudmän som deltar i försöksverksamheten ska få ett statsbidrag.....	67
2.2.12	Skolverket ska få i uppdrag att informera om och utvärdera försöksverksamheten.....	71
3	Förändringar inom naturbruksprogrammet.....	73
3.1	Naturbruksprogrammet behöver styras tydligare.....	73
3.1.1	Flexibla men otydliga inriktningar.....	73
3.1.2	Stora skillnader i ersättning.....	76
3.2	Förslag till förändringar inom naturbruksprogrammet.....	78
3.2.1	De nya inriktningarna <i>häst</i> och <i>sällskapsdjur</i> ska ersätta den nuvarande inriktningen <i>djur</i>	78
3.2.2	Naturbruksprogrammets inriktningar ska omfatta 600 gymnasiepoäng.....	79
4	Förslagets konsekvenser.....	85
4.1	Konsekvenser av en försöksverksamhet med yrkesinriktning inom teknikprogrammet.....	85
4.1.1	Problemformulering.....	85
4.1.2	Utredningens förslag.....	86
4.1.3	Alternativa lösningar.....	86
4.1.4	Försök eller permanent lösning.....	92
4.1.5	Om förslaget inte genomförs.....	92
4.1.6	Konsekvenser för eleverna.....	92

4.1.7	Ekonomiska konsekvenser.....	94
4.1.8	Organisatoriska konsekvenser för skolhuvudmännen.....	97
4.1.9	Konsekvenser för det kommunala självstyret.....	98
4.1.10	Övrig påverkan på företag, inklusive småföretag och sysselsättningen.....	98
4.1.11	Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.....	99
4.1.12	Konsekvenser för jämställdhet mellan kvinnor och män samt de integrationspolitiska målen.....	100
4.1.13	Konsekvenser för skollagens indelning i yrkesprogram och högskoleförberedande program om försöket permanentas.....	101
4.2	Förändringar i naturbruksprogrammet	102
4.2.1	Konsekvenser för det kommunala självstyret.....	102
5	Författningskommentarer	103
	Referenser	107
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2013:122.....	111
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2014:50.....	115
Bilaga 3	Kommittédirektiv 2014:95.....	129
Bilaga 4	Kommittédirektiv 2015:15.....	131

Sammanfattning

Uppdraget

Regeringen gav i december 2013 en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur teknikprogrammet kan kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar (dir. 2013:122). Genom tilläggsdirektiv fick utredningen i mars 2014 även i uppdrag att se över dimensionering, utbud och innehåll i den gymnasiala yrkesutbildningen (dir. 2014:05 och dir. 2014:95).

Samtliga tidigare direktiv ersattes i februari 2015 av ett nytt samlat direktiv (dir. 2015:15). I det nya direktivet har utredningen fått i uppdrag att föreslå hur en försöksverksamhet kan inrättas där teknikprogrammet kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar med tydliga yrkesutgångar. Utredningen ska också föreslå de justeringar av det nationella utbudet av inriktningar inom gymnasiala yrkesutbildningar som bedöms vara mest angelägna.

Matchningsproblem inom teknik- och industriområdet

Tillverkningsindustrin har en stor betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling och den står för en stor del av landets sysselsättning. Tillgång till god teknisk kompetens är en viktig förutsättning för den svenska industrins förmåga att möta den globala konkurrensen, och för att delta i produktionen krävs i dag kvalificerade kunskaper och en god förmåga att lära nytt.

Trots att arbeten inom tillverkningsindustrin utgör en så betydande del av den svenska arbetsmarknaden har intresset bland ungdomar för gymnasieskolans industritekniska program länge varit lågt. Arbetsgivare inom teknik- och industriområdet har dessutom identifierat behov av kompetenser som inte fullt ut tillgodoses inom dagens utbildningssystem. Industrin behöver personer med

en kombination av ett välutvecklat yrkeskunnande *och* goda teoretiska kunskaper i matematik och fysik. Dessa personer bör också vara väl rustade för att i framtiden tillgodogöra sig nya kunskaper, exempelvis genom högskolestudier. De kunskaper och färdigheter som efterfrågas kan sägas vara en kombination av innehållet i gymnasieskolans industritekniska program och teknikprogram.

Samverkansmodellen Teknikcollege är arbetsmarknadsparternas eget svar på de matchningsproblem som uppstått inom teknik- och industriområdet. Syftet med modellen har både varit att göra utbildningar inom teknik- och industriområdet generellt mer attraktiva, men också att knyta teknikprogrammet och det industritekniska programmet närmare varandra för att åstadkomma de kombinationer av teori och praktik som industrin efterfrågar. Ofta utgår utbildningarna från det industritekniska programmet som utökas med fler teoretiska kurser.

Men trots arbetsmarknadsparternas insatser för att lösa matchningsproblemen visar arbetsmarknadsprognoser och branschens egna uppskattningar att det kvarstår matchningsproblem. Teknik- och industriområdet har fortfarande stora behov av flera gymnasieutbildade tekniker och rekryteringen till branschen har inte ökat i tillräcklig omfattning. Att teknikprogrammet vuxit i omfattning löser heller inte problemet, eftersom de elever som studerat på teknikprogrammet saknar de yrkeskunskaper som krävs för att kunna gå ut direkt i arbetslivet.

Att utgå från det industritekniska programmet och utöka det med mer teori som många skolor inom Teknikcollege gör kan även innebära ovisshet kring vad utbildningen egentligen innehåller. Det blir otydligt för elever som ska välja gymnasieprogram och för framtida arbetsgivare att utbildningen faktiskt ger ett avancerat teoretiskt innehåll med grundläggande och särskild högskolebehörighet.

Mot bakgrund av rekryteringsproblemen inom teknik- och industriområdet behövs ett försök med en yrkesinriktning där alla elever läser både kurser i yrkesämnen i sådan omfattning att de kan få en anställning direkt efter examen, och kurser för grundläggande och särskild behörighet till högskolan. Det låga söktrycket till det industritekniska programmet ger anledning att låta denna yrkesinriktning ha sin hemvist inom det allt populärare teknikprogrammet. Att yrkesinriktningen finns inom det högskoleförberedande

teknikprogrammet gör det också tydligt att utbildningen ger kvalificerade teoretiska kunskaper.

Utredningen har i samråd med inblandade branscher och i dialog med ett stort antal gymnasieskolor tagit fram ett förslag till en försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom teknikprogrammet som ska förse den svenska arbetsmarknaden med fler ”teoretiska praktiker” eller ”praktiska teoretiker”.

En försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom teknikprogrammet

En inriktning med dubbel karaktär

I delbetänkandet föreslår utredningen en försöksverksamhet med en yrkesinriktning inom teknikprogrammet. Yrkesinriktningen ska kallas *produktionsteknik med arbetsplatsförlagt lärande* och ge eleverna tillräckligt yrkeskunnande för direkt inträde på arbetsmarknaden, avancerade teoretiska kunskaper och grundläggande och särskild högskolebehörighet. Yrkesinriktningen ska syfta till en högskoleförberedande examen, men innehålla ett gymnasiearbete som utformas som inom gymnasieskolans yrkesprogram.

Eleverna som läser teknikprogrammet på en skola som ingår i försöksverksamheten ska läsa ett gemensamt första år för att sedan välja yrkesinriktningen eller att fortsätta på det ordinarie teknikprogrammet. De elever inom teknikprogrammet som inte väljer yrkesinriktningen deltar inte i försöksverksamheten. För dessa elever innebär utredningens förslag inga förändringar.

Huvudmän som kan delta

Offentliga huvudmän och enskilda som har tillstånd för teknikprogrammet får ansöka om att delta i försöksverksamheten och därmed erbjuda yrkesinriktningen. Till ansökan ska uppgifter bifogas om hur huvudmannen avser att organisera ett lokalt programråd för försöksverksamheten och hur man ska säkerställa tillgång till APL-platser, ändamålsenliga lokaler och den utrustning och de lärarresurser som behövs för att uppfylla syftet med utbildningen.

De huvudmän som deltar i försöket ska erhålla ett statsbidrag om 50 000 kronor per elev och år som eleven studerar inom yrkesinriktningen (två läsår per elev). Skolverket ska godkänna vilka huvudmän som får delta i försöket och hantera utbetalningen av statsbidraget.

Utbildningens omfattning och innehåll

För de elever som väljer yrkesinriktningen ska teknikprogrammet utökas från 2 500 till 2 800 gymnasiepoäng. Utrymmet för de 300 extra gymnasiepoängen möjliggörs genom att eleverna får utökad studietid. Läsårets omfattning ska vara minst 126 veckor på tre år. Läsår två och tre ska ha minst 194 skoldagar. Elever som studerar yrkesinriktningen ska ha rätt till minst 2 582 undervisningstimmar.

Utredningen lämnar förslag på examensmål för försöksverksamheten. Yrkesinriktningen ska enligt examensmålet ge kunskaper om och färdigheter i produktion och företagande. Den ska behandla automation och hur produktionslinjer styrs samt ge produktionskunskaper inom olika områden. Skolverket ska efter samråd med det nationella programrådet fastställa yrkesinriktningens kursinnehåll och formulera exempel på yrkesutgångar.

Behörighet till vidare studier

De elever som studerar yrkesinriktningen ska få grundläggande och särskild behörighet till högskolan utan att göra aktiva val. Det ska även vara möjligt att välja till ytterligare behörighetsgivande kurser för särskild högskolebehörighet. Eleverna som studerar yrkesinriktningen ska även kunna bli behöriga till det fjärde tekniska året (T4).

Samverkan med arbetslivet

Inom yrkesinriktningen ska det ingå minst 15 veckors arbetsplatsförlagt lärande.

För yrkesprogrammen i gymnasieskolan ska det finnas ett eller flera lokala programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv.

Även försöksverksamheten med en yrkesinriktning ska hanteras i ett lokalt programråd. Det lokala programrådet kan organiseras som ett eget lokalt programråd, eller gemensamt med ett befintligt lokalt programråd.

På nationell nivå ska det nationella programrådet för det industritekniska programmet även hantera frågor som gäller försöksverksamheten med en yrkesinriktning inom teknikprogrammet.

Information och utvärdering

Skolverket ska få i uppdrag att informera om försöksverksamheten. Myndigheten ska också ansvara för att genomföra en löpande uppföljning av den pågående verksamheten och att utvärdera försöksverksamheten när den avslutats.

Naturbruksprogrammet – ett otydligt program

Utredningen har med utgångspunkt i tidigare direktiv besökt ett 40-tal skolor runt om i Sverige och sett på ett 80-tal yrkesprogram. De problem utredningen identifierat kommer att överlämnas till den nya gymnasieutredning vars direktiv bereds inom Regeringskansliet.

Problemet med otydliga inriktningar inom naturbruksprogrammet behöver dock en snabbare lösning än så. Innehållet i utbildningarna varierar mycket kraftigt mellan olika skolor. På vissa skolor har utbildningen en klar yrkesprofil medan utbildningen på andra skolor ger en mycket svag koppling till ett yrke direkt efter examen. Det innebär att programmet uppfattas som otydligt av såväl elever som arbetsgivare.

De otydliga inriktningarna kan till viss del förklaras av att naturbruksprogrammet har ett ovanligt stort utrymme för programfördjupningskurser, där huvudmannen väljer kurser utifrån det utbud som Skolverket har fastställt. Bredden i utbudet av kurser är också mycket stor.

Naturbruksprogrammet är det gymnasieprogram som ges högst ersättning enligt Skolverkets riksprislista för 2015. Den höga ersättningen beror på att programmet oftast förutsätter kostsam utrustning och lokaler samt små undervisningsgrupper. Program-

fördjupningen omfattar 900 gymnasiepoäng och kan innehålla kostsamma yrkeskurser, men kan också i princip enbart bestå av mindre kostsamma skolförlagda kurser som till exempel matematik. En inriktning inom naturbruksprogrammet kan på detta sätt bli till stora delar skolförlagd, och på det viset förlora sin yrkeskaraktär, trots att ersättningen i riksprislistan fortfarande utgår från en utbildning med stort praktiskt innehåll och därmed höga omkostnader. Detta innebär att huvudmannen överkompenseras för den utbildning som anordnas, och kan även innebära att eleverna får svårt att nå upp till det yrkeskunnande som krävs för att kunna arbeta inom den avsedda branschen.

Ett liknande problem finns inom inriktning *djur* där huvudmannen får samma ersättning vare sig skolan utbildar elever i hästskötsel eller skötsel av små djur.

Två nya inriktningar inom naturbruksprogrammet

Två nya nationella inriktningar införs inom naturbruksprogrammet: inriktningen *häst* och inriktningen *sällskapsdjur*. Samtidigt upphör inriktningen *djur* inom naturbruksprogrammet. Skälet till uppdelningen av inriktningen *djur* är två: Inriktningen är redan i dag starkt uppdelad i två helt olika utbildningar; hästskötarutbildning och sällskapsdjur. För elever och arbetsgivare är ett förtydligande av innehållet i den valda utbildningen viktigt.

Det andra skälet har att göra med resonemanget om ersättningen till huvudmännen för genomförd utbildning. Ersättningen enligt riksprislistan utgår från en genomsnittlig kostnad för utbildning inom inriktningen *djur*. Med så stora skillnader i kostnad som det innebär att ha en hästskötarutbildning kontra en smådjursutbildning innebär det ett orättvist ekonomiskt system.

Samtliga inriktningar inom naturbruksprogrammet utökas

Naturbruksprogrammets samtliga inriktningar utökas från 300 gymnasiepoäng till 600 gymnasiepoäng. Genom att utöka omfattningen av obligatoriska inriktningskurser blir innehållet i utbildningarna tydligare styrt. Skolverket efter samråd med det nationella programrådet fastställa inriktningarnas kursinnehåll.

1.2 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)

Härigenom föreskrivs i fråga om gymnasieförordningen (2010:2039) att bilaga 1 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Bilaga 1

*Nationella inriktningar på de nationella programmen i
gymnasieskolan och programgemensamma ämnen för respektive
program*

9. Naturbruksprogrammet
Nationella inriktningar
Djur
Lantbruk
Skog
Trädgård

9. Naturbruksprogrammet
Nationella inriktningar
Häst
Sällskapsdjur
Lantbruk
Skog
Trädgård

3 Förändringar inom naturbruksprogrammet

3.1 Naturbruksprogrammet behöver styras tydligare

3.1.1 Flexibla men otydliga inriktningar

Före gymnasiereformen 2011 hade naturbruksprogrammet inga nationella inriktningar. Anledningen var att programmet skulle vara flexibelt, med stora möjligheter för respektive skola att kunna utforma utbildningen efter de lokala förutsättningarna. Dessutom fanns möjligheten för skolorna att utforma egna specialutformade program och lokala kurser. Den stora flexibiliteten medförde en otydlighet både för elever och för arbetsgivare om vilken utbildning som eleven faktiskt gått. I Gymnasieutredningen som föregick reformen 2011 föreslogs därför tre nationella inriktningar: *djurhållning, odling och gröna miljöer* samt *skog och vatten*.¹ Efter remissbehandlingen omvandlades dessa till dagens fyra inriktningar: *djur, lantbruk, skog* och *trädgård*. Inriktningen *djur* är idag helt dominerande, med nästan dubbelt så många elever som de andra tre inriktningarna tillsammans.

Att naturbruksprogrammet fick nationella inriktningar innebar att programmet fick en tydligare statlig styrning. Programmet fick dock en sammantaget mycket låg andel programgemensamma kurser och inriktningskurser, endast 700 gymnasiepoäng.

¹ *Framtidsvägen*. Betänkande från Gymnasieutredningen. SOU 2008:27 s. 403.

Tabell 3.1 Omfattning av programgemensamma kurser och inriktningskurser

En jämförelse mellan yrkesprogrammen

Yrkesprogram	Programgemensamma kurser	Inriktningskurser	Summa
Barn- och fritid	700p	300p	1 000p
Bygg- och anläggning	400p	900p	1 300p
El- och energi	400p	400/500p	800/900p
Fordon- och transport	400p	400/500p	800/900p
Handel- och administration	400p	500p	900p
Hantverk	400p	500p	900p
Hotell- och turism	700p	400p	1 100p
Industri tekniska	400p	300/400p	700/800p
Naturbruk	400p	300p	700p
Restaurang- och livsmedel	400p	300/600p	700/1 000p
VVS- och fastighet	400p	300/400p	700/800p
Vård- och omsorg	1 100p	-	1 100p

Den låga omfattningen av programgemensamma kurser och inriktningskurser innebär att naturbruksprogrammet är relativt svagt styrt av staten jämfört med övriga yrkesprogram. Inriktningarna omfattar 300 gymnasiepoäng obligatoriska inriktningskurser, vilket är relativt lågt. Programmet har istället ett stort utrymme om 900 gymnasiepoäng för programfördjupningskurser. Inom dessa 900 gymnasiepoäng väljer huvudmannen vilka kurser som ska ingå, utifrån ett utbud som fastställts av Skolverket. Detta innebär att utbildningens innehåll varierar stort mellan skolor.

Inom programfördjupningen för naturbruksprogrammet kan huvudmannen välja såväl bland kurser i yrkesämnen som bland teoretiska kurser i till exempel kemi, fysik och matematik. Kombinationen av få obligatoriska kurser och många teoretiska kurser i programfördjupningen gör att utbildningen kan få en mindre yrkesinriktad prägel.

Inriktningen *djur* är splittrad

Inriktningen *djur* är bred och omfattar egentligen olika utbildningar med olika mottagande branscher. I dagens examensmål för naturbruksprogrammet står att inriktningen till exempel kan leda till arbete som hästskötare, arbete med hundar, arbete som djurskötare inom lantbruk eller arbete som djurvårdare.² Den stora bredden av yrkesområden inom inriktningen innebär otydligheter för elever och för arbetsgivare.

Utredningens erfarenhet är att det idag existerar en uppdelning av inriktningen *djur* i hästutbildningar respektive olika utbildningar inom sällskapsdjur. De flesta utbildningar inom inriktningen *djur* rör hästar. Här finns utbildningar som fokuserar på ridning, framförande av häst och skötsel av häst. Övriga djurutbildningar fokuserar på smådjur som kaniner och hundar. Den sistnämnda varianten av inriktningen är mer brokig, men omfattar i grova drag olika varianter av skötsel och vård eller dressyr av sällskapsdjur. Även djurparksdjur förekommer. Skolan samarbetar då med lokala djurparker som tillhandahåller djuren.

Det breda spektrumet av utbildningar inom inriktningen *djur* speglas i de namn som skolorna själva ger sina utbildningar. I skolornas marknadsföring av inriktningen *djur* presenteras den ofta under titlar som "djurskötare", "djurens hälso- och sjukvård", "smådjursinriktning", "hund", "ridsport", "hästskötarexamen" eller "häst". För den elev som ska välja till gymnasieskolan kan det med andra ord vara mycket svårt att se igenom skolornas reklam för att få reda på vilken inriktning – eller ens program – det egentligen är som erbjuds. För framtida arbetsgivare kan det också vara svårt att veta vilken sorts utbildning som den arbetssökande egentligen läst.

² Examensmål för naturbruksprogrammet (SKOLFS 2010:14).

Även den bransch som eleven möter efter avslutad utbildning är indelad i olika områden. Det märks exempelvis på hur de lokala programråden för naturbruksprogrammets inriktning *djur* är organiserade. Naturbrukets yrkesnämnd (NYN) som representerar arbetslivet inom lantbruk, trädgård och djursjukvård har delat upp sin representation i de lokala programråden för inriktningen *djur* i två olika områden, ett för häst och ett för djurvård. Det är alltså olika arbetslivsrepresentanter som sitter i det lokala programrådet beroende på vilken variant av inriktningen *djur* som en skola anordnar.

3.1.2 Stora skillnader i ersättning

En kommun ska ersätta en huvudman för en fristående skola som antagit en elev boende i kommunen för kostnaderna för utbildningen. Om kommunen själv erbjuder programmet och i förekommande fall inriktningen, i egen regi eller i samverkan med en annan kommun, ska bidraget grunda sig på kommunens budget för det kommande kalenderåret för motsvarande utbildning. En kommun som själv inte erbjuder utbildning inom det aktuella programmet ska ersätta den enskilde huvudmannen med det belopp för programmet som Skolverket föreskrivit i den s.k. riksprislistan.³

Beloppsnivåerna i riksprislistan baseras på berörda kommuners budgeterade bidragsbelopp per elev för de olika programmen och i förekommande fall även på inriktningsnivå. Skolverket kan besluta om bidragsbelopp på inriktningsnivå för vissa inriktningar, i de fall kostnadsbildningen för inriktningarna avviker kraftigt från den genomsnittliga kostnaden för programmet eller om skillnader i kostnadsnivå för olika inriktningar inom programmet är stora. Naturbruksprogrammet är ett sådant program där ersättningsbeloppen i riksprislistan har föreskrivits för de olika inriktningarna inom programmet.

Naturbruksprogrammet är det gymnasieprogram som ges högst ersättning enligt Skolverkets riksprislista för 2015.⁴ Den höga ersättningen beror på att de utbildningar som ges inom programmet oftast förutsätter kostsam utrustning och lokaler samt små undervisningsgrupper. Som framgått ovan har naturbruksprogram-

³ 16 kap. 55 § skollagen.

⁴ SKOLFS 2015:1.

met en relativt liten andel programgemensamma kurser och inriktningskurser. Programfördjupningen omfattar 900 gymnasiepoäng och kan innehålla mycket kostsamma yrkeskurser, men kan också i huvudsak bestå av mindre kostsamma skolförlagda kurser som till exempel matematik. En inriktning inom naturbruksprogrammet kan på detta sätt bli till stora delar skolförlagd, och på det viset förlora sin yrkeskaraktär, trots att ersättningen i riksprislistan fortfarande utgår från en utbildning med stort praktiskt innehåll och därmed höga omkostnader. Detta innebär att huvudmannen överkompenseras för den utbildning som anordnas, och kan även innebära att eleverna får svårt att nå upp till det yrkeskunnande som krävs för att kunna arbeta inom den avsedda branschen.

Den stora flexibiliteten inom programmet gör det också möjligt att anordna utbildningar inom naturbruksprogrammet som skulle kunna anordnas inom ett gymnasieprogram som ger lägre ersättning. Det finns exempel på utbildningar som ligger i gränslandet mellan det kostsamma naturbruksprogrammet och ett program med lägre ersättning. Skillnaden i ersättning enligt riksprislistan mellan naturbruksprogrammet och till exempel hotell- och restaurangprogrammet eller handel- och administrationsprogrammet är runt 100 000 kronor per elev och år.

Det finns också exempel på utbildningar som anordnas inom inriktningen skog som egentligen borde höra hemma i inriktningen djur. Skillnaden i ersättning enligt riksprislistan mellan dessa inriktningar är 53 400 kronor.

Tabell 3.2 Riksprislistan för 2015

Ersättningsnivåer för naturbruksprogrammet och dess inriktningar jämfört med närliggande yrkesprogram

Gymnasieprogram	Ersättning till fristående skolor (exkl mat)
Naturbruk inriktning djur	168 000
Naturbruk inriktning lantbruk	204 600
Naturbruk inriktning skog	221 400
Naturbruk inriktning trädgård	205 900
Handel- och administration	87 900
Hotell- och turism	94 100

Dagens utformning av inriktningen *djur* innebär också att kommunerna är tvingade att ge samma ersättning till en utbildning som specialiserat sig på små sällskapsdjur som till en annan utbildning som specialiserat sig på travhästar. En skola med inriktning *djur* som satsar på utbildning om sällskapsdjur kan därför få en ekonomisk överkompensation, medan många naturbruksgymnasier som satsat på kostnadskrävande anläggningar för hästar har svårt att få ekonomin att gå ihop. Det finns exempel på skolor som i försök att ordna upp ekonomin finansierar sin utbildning i hästskötsel (inriktning *djur*) genom att samtidigt anordna en överfinansierad utbildning i sällskapsdjur (inriktning *djur*).

3.2 Förslag till förändringar inom naturbruksprogrammet

3.2.1 De nya inriktningarna *häst* och *sällskapsdjur* ska ersätta den nuvarande inriktningen *djur*

Utredningens förslag: Två nya nationella inriktningar ska införas inom naturbruksprogrammet: inriktningen *häst* och inriktningen *sällskapsdjur*. Samtidigt föreslås inriktningen *djur* upphöra inom naturbruksprogrammet.

Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ett nytt examensmål för naturbruksprogrammet (SKOLFS 2010:14) med anledning av de två nya inriktningarna.

Inriktningen *djur* är i praktiken redan indelad i olika utbildningar, och ges olika namn av olika skolor. Detta gör det svårt för såväl elever som arbetsgivare att veta vilken inriktning, eller ens vilket program, som eleven egentligen studerat inom. Genom att dela upp inriktningen i två blir utbildningen tydligare gentemot elever och arbetsgivare. Uppdelningen gör också att en mer korrekt ersättning kan ges för den utbildning som anordnas. Utbildningar inom sällskapsdjur kommer inte längre överfinansieras på bekostnad av utbildningar inom hästskötsel.

Det är Skolverkets uppdrag att ta fram examensmål för gymnasieprogrammen. Vid införandet av två nya inriktningar behöver Skolverket därför ta fram ett nytt examensmål för naturbruks-

programmet. Utredningen har i samtal med skolor och branscher fått synpunkter på hur det nya examensmålet skulle kunna se ut. Ett förslag till nytt examensmål finns därför bifogat i bilaga 1.

3.2.2 Naturbruksprogrammets inriktningar ska omfatta 600 gymnasiepoäng

Utredningens förslag: Skolverket får i uppdrag att ändra i föreskrifterna om kurser för naturbruksprogrammet (SKOLFS 2010:46) så att samtliga inriktningar inom naturbruksprogrammet omfattar 600 gymnasiepoäng, och att ta fram och fastställa kurser för inriktningarna.

Genom att utöka omfattningen av obligatoriska inriktningskurser säkerställs att inriktningarna *skog*, *lantbruk*, *trädgård* och de i denna utredning föreslagna inriktningarna *häst* och *sällskapsdjur* får den yrkeskaraktär som examensmålet avser. Det innebär också att naturbruksprogrammet får en mer rättvisande kostnadsbild.

Det är Skolverket som beslutar vilka kurser som ska ingå inom en nationell inriktning. Utredningen har dock, i diskussion med berörda branscher, fått förslag på nya kurser som det verkar föreligga bred samsyn kring. Utredningen vill därför presentera det förslag som det verkar finnas en bred uppslutning kring. Förslaget finns i bilaga 2.

Utredningen anser också att det finns anledning för Skolverket att revidera utbudet av programfördjupningskurser inom naturbruksprogrammet så att det bättre motsvarar det yrkeskunnande som examensmålet syftar till.

Bilaga 1. Förslag till nytt examensmål för naturbruksprogrammet

Naturbruksprogrammet är ett yrkesprogram. Efter examen från programmet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom naturbrukssektorn med växter, djur, mark, vatten eller skog. Inom programmet ska eleverna också ges möjligheter att läsa kurser som förbereder för högskolestudier inom naturvetenskap, främst med koppling till naturbruk. Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper om och färdigheter i att bruka naturen. Naturbruk innefattar de olika verksamheter som nyttjar och förvaltar naturresurser. Det kan till exempel vara produktion av livsmedel, växtmaterial och träråvara. Andra verksamheter är natur- och landskapsvård, fiske och vattenbruk, arbete med djur eller arbete med park- och trädgårdsmiljöer samt försäljning av varor och tjänster. Även verksamhet som syftar till rekreation och naturupplevelser ingår.

Att bruka naturen på ett sätt som främjar hållbar utveckling och vårdar ekosystemen ställer krav på såväl biologiska och ekologiska som tekniska och ekonomiska kunskaper. Utbildningen ska utveckla elevernas förståelse av naturens mångfald och hur olika verksamheter använder och påverkar naturen och biologiska processer. I detta ingår också kunskaper om olika energiformer och om energiomsättning. Utbildningen ska ge eleverna möjligheter att kritiskt granska och reflektera över hur vi kan bruka naturen för en hållbar utveckling. För att utveckla naturbrukets olika verksamheter krävs innovativt tänkande, entreprenörskap och företagsamhet. Utbildningen ska därför ge eleverna möjlighet att utveckla dessa förmågor. Den ska också bidra till ett globalt perspektiv på naturbruket samt ge kunskaper om internationellt samarbete.

Stora delar av yrkesområdet regleras i lagar och andra författningar. Utbildningen ska därför ge eleverna kunskaper om dessa bestämmelser. Arbetsmiljöfrågor ska ha en central plats i utbildningen för att förebygga arbetsskador och främja god hälsa.

Med utgångspunkt i praktiskt arbete inom naturbruk ska utbildningen utveckla elevernas förmåga att ta initiativ och lösa problem på ett ansvarsfullt sätt. Eleverna ska kunna planera och genomföra arbetsuppgifter samt bedöma arbetsresultat utifrån

kvalitet, effektivitet och miljötänkande. Under utbildningen ska eleverna utveckla praktiska färdigheter som kopplas till förståelse och reflektion. Utbildningen ska ge eleverna möjlighet att ta ställning i etiska frågor och kunna omsätta sina ställningstaganden i praktisk handling.

Naturbrukets olika yrkesområden ställer krav på kommunikation och samverkan med andra i olika sammanhang. Därför ska utbildningen bidra till elevernas kommunikations- och samarbetsförmåga. Genom att arbeta med språket i alla ämnen utvecklar eleverna sin förmåga att argumentera och uttrycka ståndpunkter samt att söka, sovra och bearbeta information.

Arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturen och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Det arbetsplatsförlagda lärandet kan också ge inblick i företagandets villkor.

Examensmålet gäller för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Mål för gymnasiearbetet

Gymnasiearbetet ska visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Det ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Gymnasiearbetet ska utföras på ett sådant sätt att eleven planerar, genomför och utvärderar sin uppgift. Gymnasiearbetet kan utformas så att det ger eleverna möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer.

Inriktningar

Naturbruksprogrammet har fem inriktningar.

Inriktningen *häst* ska ge kunskaper om hästar, hästars beteende och behov samt samspelet mellan häst och människa. I inriktningen ska eleverna, utifrån ett vetenskapligt synsätt, lära sig att arbeta yrkesmässigt med hästar och att sköta hästanläggningar. Inriktningen betonar sambandet mellan tekniska, biologiska och ekonomiska kunskaper för en god hästhållning.

Inriktningen kan till exempel leda till arbete som hästskötare med inriktning mot ridning eller trav.

Inriktningen *sällskapsdjur* ska ge kunskaper om sällskapsdjur och deras beteende och behov samt samspelet mellan djur och människa. I inriktningen ska eleverna, utifrån ett vetenskapligt synsätt, lära sig att arbeta yrkesmässigt med djur och att sköta djuranläggningar. Inriktningen betonar sambandet mellan tekniska, biologiska och ekonomiska kunskaper för en god djurhållning. Inriktningen kan till exempel leda till arbete med hundar eller arbete som djurvårdare.

Inriktningen *lantbruk* ska ge kunskaper om mark, vatten, växter, djur, ekonomi och teknik. Inriktningen ska också ge kunskaper om växternas betydelse för naturbruket, miljön och människors hälsa. I inriktningen betonas de biologiska sambanden som ligger till grund för olika verksamheter. Inriktningen ska ge kunskaper om produktion av varor och tjänster och om lantbrukets betydelse för landsbygdsutveckling samt miljö-, natur- och landskapsvård. Inriktningen kan till exempel leda till arbete med växtodling, lantbruksmaskiner, kombinationslantbruk eller landsbygdstjänster.

Inriktningen *skog* ska ge kunskaper om skogen som en förnybar och uthållig resurs. I inriktningen betonas tekniska och biologiska kunskaper för en hög avkastning med bibehållen biologisk mångfald och med höga värden på produkter och tjänster. Inriktningen skog ska också ge kunskaper om skogen för rekreation och upplevelser. Inriktningen kan till exempel leda till arbete som skogsmaskinförare, arbete med skogsmaskin-service eller med skogs-, vilt- och vattenvård.

Inriktningen *trädgård* ska ge kunskaper om mark, växter, växtmiljöer och trädgårdens betydelse i samhället. I inriktningen betonas biologiska, tekniska, och ekonomiska kunskaper för god kvalitet på produkter och tjänster. Kunskaper om växter är centralt för allt arbete inom trädgårdsbranschen. Inriktningen kan till exempel leda till arbete med trädgårdsanläggning, odling, skötsel av utemiljöer eller med trädgårdstjänster.

Samtliga inriktningar kan leda till fortsatta studier på yrkeshögskola.

4 Förslagets konsekvenser

I detta kapitel redogörs för konsekvenser av förslaget om försöksverksamhet med yrkesinriktning inom teknikprogrammet, och av förslaget om förändringar i naturbruksprogrammet. Konsekvensanalysen utförs i enlighet med de krav som regleras i 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474). Enligt utredningens tilläggsdirektiv ska utredaren även redovisa förslagets eventuella konsekvenser för studiemedelssystemet samt dess påverkan på förutsättningarna för full delaktighet i utbildning för elever med funktionsnedsättning.

~~4.1 Konsekvenser av en försöksverksamhet med yrkesinriktning inom teknikprogrammet~~

~~4.1.1 Problemformulering~~

~~Tillverkningsindustrin har en stor betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling och den står för en stor del av landets sysselsättning. Tillgång till god teknisk kompetens är en viktig förutsättning för den svenska industrins förmåga att möta den globala konkurrensen, och för att delta i produktionen krävs i dag kvalificerade kunskaper och en god förmåga att lära nytt.~~

~~Trots att arbeten inom tillverkningsindustrin utgör en så betydande del av den svenska arbetsmarknaden har intresset bland ungdomar för gymnasieskolans industritekniska program länge varit lågt. Arbetsgivare inom teknik och industriområdet har dessutom identifierat behov av kompetenser som inte fullt ut tillgodoses inom dagens utbildningssystem. Industrin behöver personer med en kombination av ett välutvecklat yrkeskunnande och goda teoretiska kunskaper i matematik och fysik. Dessa personer bör också vara väl rustade för att i framtiden tillgodogöra sig nya kunskaper,~~

4.2 Förändringar i naturbruksprogrammet

Ekonomiska konsekvenser för staten, kommuner och företag

Som en konsekvens av att den nationella inriktningen *djur* ersätts med de två nya inriktningarna *häst* respektive *sällskapsdjur* blir riksprislistans ersättningsnivåer mer differentierade och rättvisande. De dyrare hästutbildningarna kommer att få en högre ersättning än de billigare smådjursutbildningarna. Huvudmän kommer inte längre behöva ta ställning till om man ska erbjuda en överfinansierad eller en underfinansierad variant av inriktningen *djur*. Utbildningarna kommer att bära sina egna kostnader.

Att naturbruksprogrammets samtliga inriktningar utökas från att omfatta 300 gymnasiepoäng till att omfatta 600 gymnasiepoäng innebär att innehållet i utbildningarna blir mer styrt från statligt håll. Utbildningens innehåll kommer bli mer likt mellan olika huvudmän jämfört med i dag. Det innebär även att offentliga och fristående huvudmäns kostnader för utbildningen kommer att bli mer likriktade. Beroende på vilka kurser en huvudman erbjuder i dag kan förändringen innebära ökade kostnader till följd av krav på fler kostsamma yrkeskurser. För kommuner som lämnar ersättning för utbildning hos en fristående huvudman innebär det också att kommunens resurser kommer användas mer ändamålsenligt.

Förslagen förväntas inte medföra ökade kostnader för staten.

4.2.1 Konsekvenser för det kommunala självstyret

Att naturbruksprogrammets samtliga inriktningar utökas från att omfatta 300 gymnasiepoäng till att omfatta 600 gymnasiepoäng innebär att kurser som i dag ligger inom programfördjupningen flyttas till inriktningarna. Utrymmet för programfördjupningskurser minskar från 900 gymnasiepoäng till 600 gymnasiepoäng. Detta medför att innehållet i utbildningarna blir mer styrt från statligt håll och att utrymmet för lokala anpassningar av utbildningen blir något mindre.

5 Författningskommentarer

Försöksverksamhet med yrkesinriktning inom teknikprogrammet

1 §

Paragrafen klargör att försöksverksamheten endast berör de elever som väljer yrkesinriktningen, övriga inriktningar inom programmet berörs inte. Se även avsnitt 2.2.10 om möjligheten att i förordning reglera en försöksverksamhet.

2 §

I denna förordning stadgas de avvikelser från bestämmelserna om gymnasieskolan i skollagen och gymnasieförordningen som utredningen ansett nödvändiga. Övriga gymnasiebestämmelser ska tillämpas när de berör teknikprogrammet, exempelvis beträffande behörighet till högskoleförberedande program, betyg, stödåtgärder, kurser och individuell studieplan.

3 §

Huvudmannen behöver i sin ansökan visa att god kvalitet kan upprätthållas under elevens hela utbildning. Det innebär bland annat att huvudmannen måste visa hur man avser att organisera lokalt programråd, säkerställa god tillgång till APL-platser, ändamålsenliga lokaler, yrkeskunniga lärare samt den utrustning som behövs för att uppfylla syftet med utbildningen. Det handlar om faktorer som kan vara nya för huvudmannen om skolan i fråga tidigare inte bedrivit yrkesprogram. Även kommunala huvudmän som vill delta i försöket behöver visa hur man säkerställer kvaliteten i ovan nämnda avseenden. Av betydelse för kvalitetsbedömningen är också Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar avseende huvudmannens skolor.

Skolverkets beslut ska ange vid vilken skolenhet utbildningen får bedrivas eftersom enskilda huvudmäns tillstånd är kopplade till specifik skolenhet. Utredningen har valt att inte föreslå ett tak för antalet elever som huvudmannen kan ta emot på inriktningen.

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.10.

4 §

Paragrafen handlar om syftet med utbildningen. Trots att yrkesinriktningen är en del av ett högskoleförberedande program, syftar utbildningen även till att utgöra en grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning, jämför med 16 kap. 3–4 §§ skollagen.

5 §

Paragrafen behandlar ansökan till Skolverket 2016. Skolverket kan meddela föreskrifter om ansökningsförfarande och besluta när ansökan ska göras senast 2017, beträffande den andra kullen elever som får delta i försöket.

6 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.11.

7 §

Paragrafen och den poängplan som är bilaga till förordningen, handlar om yrkesinriktningens omfattning i gymnasiepoäng samt om vad utbildningen ska innehålla. I poängplanen anges omfattningen i poäng av de gymnasiegemensamma och de programgemensamma ämnena, precis som fallet är i bilaga 3 till skollagen och i bilaga 1 till gymnasieförordningen. De kurser som ska ingå i inriktning och programfördjupning ska fastställas av Skolverket efter att ha hört programrådet för det industritekniska programmet. Under avsnitt 2.2.2 har utredningen argumenterat varför eleverna inom yrkesinriktningen endast ska läsa 200 poäng matematik bland de gymnasiegemensamma ämnena samt inte läsa kemi bland de programgemensamma ämnena.

8 §

I paragrafen regleras huvudmannens skyldighet att som individuellt val erbjuda kurserna matematik 3c och kemi 1 så att eleverna kan erhålla särskild behörighet till vissa tekniska högskoleutbildningar (se avsnitt 2.2.5) samt bli behöriga till ett fjärde tekniskt år, (se avsnitt 2.2.8).

9–10 §

Dessa paragrafer behandlas i avsnitt 2.2.2.

11 §

Utredningen har valt en lösning där yrkesinriktningen får ett eget examensmål trots att det är en inriktning inom teknikprogrammet.

Orsaken är att övriga elever på teknikprogrammet, som inte väljer yrkesinriktningen, inte ska beröras av försöksverksamheten.

12 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.7.

13 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.2.

14 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.6.

15–16 §§

Paragraferna behandlas i avsnitt 2.2.9.

17 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.12.

18 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 2.2.11.

Referenser

Lagar

Skollagen (SFS 2010:800).

Förordningar

Gymnasieförordningen (2010:2039).

Förordning (2010:2040) om försöksverksamhet med ett fjärde tekniskt år i gymnasieskolan.

Förordning (2007:1349) om försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning.

Förordning (1999:903) om försöksverksamhet med utbildning utan timplan inom grundskolan.

Förordning om läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144).

Förordning om examensmål för gymnasieskolans nationella program (SKOLFS 2010:14).

Propositioner

Växa med kunskaper, Prop. 1990/91:85.

Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan, Prop. 2008/09:199.

Gymnasieingenjörutbildning för konkurrenskraft och tillväxt, Prop. 2013/14:188.

Statens offentliga utredningar

Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola, SOU 2008:27. Betänkande från Gymnasieutredningen.

Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan, SOU 2002:120. Betänkande från Gymnasiekommittén.

Rapporter

Arbetsförmedlingen. 2014. *Var finns jobben? Bedömning till och med första halvåret 2015 och en långsiktig utblick.*

Arbetsförmedlingen. 2014. *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2014, Ura 2014:6.*

Industrirådet. 2014. *Industrirådets syn på kompetensförsörjning 2014.*

Lärarnas Riksförbund. 2013. *Undervisningstid i gymnasieskolan – En undersökning av gymnasieskolans viktigaste resurs.*

SCB. *Inträdet på arbetsmarknaden efter gymnasieskolan*. Temarapport 2014:07.

SCB. *Inträdet på arbetsmarknaden efter gymnasieskolan*, Temarapport 2012:5.

Skolverket. 2003. *Tid för lärande*. Nationella kvalitetsgranskningar 2001–2002. Rapport nr. 222.

Skolverket. 2002. *Garanterad undervisningstid i gymnasieskolan*. Dnr 75-2002:3530.

Skolverket. 2014. *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2013/2014*. Dnr 2014:55.

Skolinspektionen. 2013. *Studie – och yrkevägledning i grundskolan*, Kvalitetsgranskning, Rapport 2013:5.

Skolinspektionen. 2013. *Arbetsplatsförlagt lärande*, Kvalitetsgranskning, Rapport K-2013:1.

Skolinspektionen. 2014. *Undervisning på yrkesprogram*, Kvalitetsgranskning, Rapport 2014:05.

Skolinspektionen. 2013. *Lärarstöd och arbetsformer i fristående gymnasieskolor*. Dnr 40-2013:180.

Svenskt Näringsliv. 2014. *Rekryteringsenkäten 2014*.

Svenskt näringsliv. 2015. *Gymnasieskolan – elevers val och etablering*.

Västsvenska Handelskammaren. 2014. *Industrins villkor i Väst-sverige*. Rapport 2014:2.

Övrigt

SCB. *Arbetskraftsbarometern 2014*.

SCB. *Trender och prognoser 2014*.

Skolverket. *Dnr 2013:740*.

Skolverkets statistik. www.skolverket.se

Skolinspektionen. Analys- och statistiksekretariatet.

Diskrimineringsombudsmannen www.do.se

Kommittédirektiv 2014:50

Tilläggsdirektiv till Utredningen om utveckling av gymnasieskolans teknikprogram (U 2014:01)

Beslut vid regeringssammanträde den 20 mars 2014

Utvidgning av och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 5 december 2013 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå hur tydliga yrkesutgångar ska kunna införas på teknikprogrammet (dir. 2013:122). Utredaren får nu i uppdrag att även se över dimensionering, utbud och innehåll i den gymnasiala yrkesutbildningen. Syftet med översynen är att öka den gymnasiala yrkesutbildningens attraktionskraft, underlätta ungdomars övergång till arbetsmarknaden samt stärka gymnasieskolans bidrag till den nationella kompetensförsörjningen. Utredaren ska vidare se över hur branschernas och arbetsgivarnas inflytande och ansvar för den gymnasiala lärlingsutbildningen kan utvecklas.

Utredaren ska

- utreda och lämna förslag på hur dimensioneringen av den gymnasiala yrkesutbildningen kan utvecklas för att förbättra matchningen mellan å ena sidan arbetsmarknadens behov och å andra sidan utbildningsutbud och elevernas intresse, och
- utreda intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning med ökat inflytande och ansvar för branscher och arbetsgivare, s.k. branschlärning och, om det finns intresse bland arbetsgivare och parter, lämna sådana förslag som krävs för en försöksverksamhet.

Uppdraget avseende teknikprogrammet ska fortfarande redovisas senast den 30 september 2014 och uppdragen som rör dimensionering och försöksverksamhet med branschlärning ska redovisas senast den 31 mars 2015.

Uppdraget att utreda dimensionering av gymnasial yrkesutbildning

Kompetensbrist och ungdomsarbetslöshet behöver motverkas

Samtidigt som många ungdomar saknar arbete uttrycker flera branscher oro för den framtida kompetensförsörjningen. Utmaningarna när det gäller kompetensförsörjning återfinns inom flera stora yrkesområden, t.ex. vård och omsorg. Detta kan vara ett tecken på olika former av matchningsproblem: mellan arbetsgivare och arbetsökande, mellan utbildningsutbud och efterfrågan på arbetsmarknaden eller mellan ungdomars val av utbildning och efterfrågan på arbetsmarknaden.

Gymnasieskolan står för en viktig del av den nationella kompetensförsörjningen. Enligt Statistiska centralbyråns, arbetskraftsundersökning har runt hälften av den svenska arbetskraften högst gymnasial utbildning.

För att möta efterfrågan på arbetsmarknaden är det viktigt att öka intresset för yrkesutbildning. Denna utmaning delar Sverige med många länder, och 2010 enades Europeiska unionens medlemsstaters utbildningsministrar, de europeiska arbetsmarknadsparterna och Europeiska kommissionen om mål inför 2020 för samarbete för att bland annat stärka yrkesutbildningens attraktionskraft (rådsslutsatser, Brussel, 18 och 19 november 2010). Satsningarna på yrkesutbildning motiverades med att Europas ställning som världens största exportör av industriprodukter kräver en yrkesutbildning i världsklass. För att nå målen inför 2020 har samarbetet om yrkesutbildning förstärkts och i oktober 2013 enades ministrarna i rådet för sysselsättning och socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor, EPSCO, om en allians för lärlingsutbildning (14986/13). I överenskommelsen slogs det fast att yrkesfärdigheter och yrkeskompetens är precis lika viktigt som akademiska kunskaper och kompetens. Ett annat budskap i uttalandet från rådet var att använda lärlingsutbildning och arbets-

platsförlagt lärande i syfte att minska arbetslösheten bland unga, säkra tillgången på arbetskraft och underlätta övergången från skola till arbetsliv.

Utredaren ska därför

- analysera hur dimensioneringen av gymnasial yrkesutbildning fungerar när det gäller att möta arbetsmarknadens behov och elevernas efterfrågan och analysera om det finns regionala skillnader,
- utreda och lämna förslag på hur dimensionering av och rekrytering till gymnasiala yrkesutbildningar kan utvecklas, dels för att undvika att kompetensbrist uppstår, dels för att minska risken för överutbildning inom yrkesområden med svag efterfrågan på arbetsmarknaden,
- lämna förslag på hur regional samverkan om gymnasial yrkesutbildning kan stimuleras i syfte att öka tillgång och kvalitet på utbildningar som efterfrågas på arbetsmarknaden och ta reda på vilken roll regionala kompetensplattformar kan spela i detta avseende, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Studie- och yrkesvägledning behöver utvecklas och den gymnasiala yrkesutbildningen förändras för att attrahera nya elevgrupper

Många ungdomar i grundskolan upplever sannolikt att arbetslivet ligger långt fram i tiden. Samtidigt innebär valet av gymnasieprogram ett första viktigt steg mot en framtida yrkeskarriär. En förutsättning för att eleverna ska kunna göra väl underbyggda val är kunskap om behoven på arbetsmarknaden och tillgång till studie- och yrkesvägledning av hög kvalitet. Felaktiga studieval kan leda till förlängd studietid eller till studiemisslyckanden. Detta kan i sin tur leda till att etableringen på arbetsmarknaden försenas och försvåras och därmed till negativa konsekvenser för både individen och samhället. Utredningen Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun lyfter i sitt betänkande (SOU 2013:13) fram att av alla elever är det 23 procent som sju år efter påbörjad gymnasieutbildning saknar slutbetyg från gymnasieskolan. Detta får stora konsekvenser för både individen och samhället.

Studie- och yrkesvägledning behövs inför val av gymnasieutbildning, under utbildningen och för de ungdomar som avbryter utbildning på ett nationellt program. Studie- och yrkesvägledning behövs även inför att gymnasiestudierna avslutas och övergången till arbetsmarknaden inleds eller inför fortsatta studier. En väl fungerande studie- och yrkesvägledning kan bidra till både bättre studieresultat och en snabbare genomströmning i gymnasieskolan.

När ungdomar i grundskolan står inför valet av gymnasial utbildning har de att välja mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram. Bland de elever som har valt ett högskoleförberedande program finns dock elever som efter gymnasieskolan vill etablera sig på arbetsmarknaden i stället för att fortsätta till högre studier. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, (IFAU), har i en studie av ungdomars inträde på arbetsmarknaden under perioden 1985 till 2003 analyserat skillnaderna mellan elever från yrkesprogram och elever från högskoleförberedande program (rapport 2007:18). IFAU konstaterar att inträdet på arbetsmarknaden går långsammare för elever som gått ett högskoleförberedande program utan att läsa vidare jämfört med elever från yrkesprogram.

Elever som direkt efter ett högskoleförberedande program vill börja arbeta riskerar således att vara sämre förberedda för arbetslivet än om de valt ett yrkesprogram. Det finns därför anledning att utveckla utbudet av gymnasial yrkesutbildning så att det utgör ett intressant studiealternativ även för denna elevgrupp. En möjlig utgångspunkt är t.ex. de förslag från de nationella programråden som Statens skolverk beskrivit i sin årliga redovisning avseende samverkan med råden (U2013/3744/GV). Förslagen handlar bl.a. om att öka möjligheterna för eleverna på yrkesprogrammen att få särskild behörighet till högre studier.

Det är viktigt att synliggöra och informera eleverna i grundskolan om behoven på arbetsmarknaden och om vilka utbildningar som har tydliga yrkesutgångar. Det är även viktigt att underlätta för fler att i efterhand skaffa sig en grundläggande yrkesutbildning på gymnasial nivå. Betydelsen av detta bekräftas av Skolverkets rapport om arbetet i de nationella programråden (U2013/3744/GV). Av rapporten framgår bland annat att programråden uttrycker oro för att det är så få elever som söker ett yrkesprogram i förhållande till arbetsmarknadens behov. Skolverket konstaterar också att flera nationella programråd har framfört att alternativa utbildningsvägar

behöver utvecklas inom t.ex. kommunal vuxenutbildning, om antalet yrkeselever i gymnasieskolan inte är tillräckligt för att svara mot behoven på arbetsmarknaden.

Utredaren ska därför

- analysera och lämna förslag på hur utbudet av gymnasial yrkesutbildning kan utvecklas för att utgöra ett intressant studiealternativ för elever som annars väljer ett högskoleförberedande program utan att fortsätta till högre utbildning,
- undersöka om det inom vissa yrkesområden finns behov av att erbjuda elever större möjligheter att även läsa in särskild behörighet till högre utbildning, och om så är fallet, lämna förslag på hur detta kan bli möjligt,
- analysera om studie- och yrkesvägledning av god kvalitet erbjuds eleverna i grundskolan och gymnasieskolan i tillräcklig utsträckning, och, om det finns behov, lämna förslag på hur studie- och yrkesvägledningen kan utvecklas,
- analysera om det med utgångspunkt i efterfrågan på arbetsmarknaden, elevernas val, och huvudmännens förutsättningar att erbjuda ett allsidigt urval av utbildning finns anledning att göra mindre justeringar i det nationella utbudet av inriktningar och nationella program, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Körkortsutbildningen på bygg- och anläggningsprogrammet behöver analyseras

I samband med att gymnasieskolan reformerades 2011 infördes inriktningen anläggningsfordon i bygg- och anläggningsprogrammet. Inom ramen för dagens utbildning kan eleverna få kunskaper motsvarande körkortsbehörighet B (personbil). Byggbranschen har till Utbildningsdepartementet påpekat att det vid framförandet av vissa anläggningsfordon och vid transport av anläggningsfordon mellan olika arbetsplatser även behövs körkort med behörighet C (tung lastbil). En sådan utbildning är, så som regelverket i dag är utformat, svår att rymma inom ramen för dagens program. Förut-

sättningarna för anläggningsmaskinförarna att få körkort med behörighet C behöver klarläggas.

Utredaren ska därför

- klarlägga om gymnasieskolans utbildning av anläggningsmaskinförare ska innefatta möjligheter för huvudmannen att erbjuda eleverna kunskaper motsvarande körkortsbehörighet C inom ramen för utbildningen och om så är fallet, lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utveckla den gymnasiala lärlingsutbildningen

Sverige har en lång tradition av skolförlagd yrkesutbildning. Redan på 1920-talet inrättades verkstadsskolor som erbjöd heltidsstudier utan anknytning till någon arbetsplats (rapport till ESS 2006:4). Ända sedan 1950-talets stora utbyggnad av yrkesskolan har skolförlagd utbildning kommit att bli normgivande för hur yrkesutbildning bör utformas, se t.ex. betänkandet Gymnasial lärlingsutbildning – med fokus på kvalitet (SOU 2011:72).

Ökat fokus på yrkesförberedelse

Ett viktigt inslag i gymnasiereformen 2011 var att öka yrkesutbildningens anknytning till arbetsmarknadens behov.

Tiden till fördjupning i yrkesämnen ökade, yrkesutgångarna konkretiserades och kravet på arbetsplatsförlagt lärande, APL, förtydligades. Dessutom infördes gymnasial lärlingsutbildning som en alternativ väg till en yrkesexamen. En skillnad mellan yrkesutbildning som huvudsakligen är skolförlagd och gymnasial lärlingsutbildning är omfattningen av APL. Lärlingar ska genomföra minst hälften av sin lärlingsutbildning på en arbetsplats medan det för övriga yrkeselever endast krävs 15 veckor APL.

I propositionen Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan (prop. 2008/09:199) motiverade regeringen varför det arbetsplatsförlagda lärandet behövde förstärkas. Ett skäl som angavs var att APL är avgörande för att yrkesutbildning ska få sådan kvalitet, djup och verklighetsförankring att eleverna blir anställningsbara. Det konstaterades att yrkesutbildning handlar om mer än yrkes-

kunskaper, nämligen om att förstå yrkeskulturen och att bli en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats för att utveckla en yrkesidentitet. Ytterligare argument för att lära sig yrket på en arbetsplats är att eleven får chans att ta del av de yrkeskunnigas tysta kunskap som inte förmedlas i tal och skrift utan genom handling. Det arbetsplatsförlagda lärandet ger även eleverna möjligheter att börja etablera ett eget nätverk med potentiella framtida arbetsgivare. Sett ur arbetsgivarens perspektiv finns det också stora fördelar, framför allt när det arbetsplatsförlagda lärandet blir så omfattande som vid lärlingsutbildning. Genom att ta emot lärlingar får arbetsgivaren chans att lära känna potentiella framtida medarbetare. Kostnaderna för rekrytering minskar, risken för felrekrytering begränsas och någon introduktionsperiod är knappast aktuell om lärlingen stannar kvar på arbetsplatsen som anställd. Det finns således en koppling mellan APL och etableringen på arbetsmarknaden.

Större inflytande och ansvar för parter och arbetsgivare

I några viktiga avseenden skiljer sig svensk gymnasial lärlingsutbildning från de länder som länge har haft lärlingsutbildning som dominerande form för den grundläggande yrkesutbildningen. I länder som Tyskland och Schweiz är det för det första arbetsgivaren som själv väljer ut vem som ska vara lärling. För det andra är lärlingen anställd och för det tredje tar arbetsmarknadens parter ett större ansvar för lärlingsutbildningens innehåll och kvalitet. I Sverige är det skolhuvudmannen som ansvarar för antagning, mottagande och urval när det gäller gymnasiala lärlingar, precis som för vanliga yrkes elever, och de anställda lärlingarna är ytterst få.

Huvudmäns och arbetsgivarers roller och åtaganden vid lärlingsutbildning och annan gymnasial yrkesutbildning är en konsekvens av den långa traditionen av skolförlagd yrkesutbildning i Sverige. OECD granskade svensk yrkesutbildning 2008. Resultatet publicerades i OECD-rapporten *A Learning for Jobs Review of Sweden* (2008). I rapporten beskrivs bland annat nackdelarna med den svenska traditionen med skolförlagd yrkesutbildning. Enligt OECD tenderar svenska arbetsgivare att se sig själva som utanförstående som betjänas av utbildningssektorn, inte som partner och med-

ansvariga som skapar yrkesutbildning. OECD ansåg vidare att Sveriges relativt omfattande separation mellan arbetslivet och den skolbaserade yrkesutbildningen ökar risken att utbildningen inte når upp till arbetsmarknadens krav.

Den nationella lärlingskommittén konstaterade i sitt slutbetänkande (SOU 2011:72) att branschernas erfarenheter, behov, traditioner och inställning till lärlingsutbildning varierar. Mot bakgrund av de skilda förutsättningarna för lärlingsutbildning ställde kommittén frågan om hur branscherna i större utsträckning kan involveras i att utveckla lärlingsutbildningens kvalitet. Inom Utbildningsdepartementet har under våren 2013 ett utredningsarbete genomförts i syfte att identifiera utvecklingsområden när det gäller arbetsplatsförlagt lärande. Under utredningsarbetet har ett stort antal möten genomförts med yrkesnämnder, arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer. Vid dessa samtal har det framkommit att det inom flera branscher finns intresse av att närmare analysera på vilket sätt branschen mer aktivt skulle kunna ta ansvar för lärlingsutbildningen.

Branschernas intresse för yrkesutbildningsfrågor kommer även till uttryck på andra sätt. För att underlätta ungas övergång från skola till arbetsliv och för att säkra arbetsgivarnas långsiktiga kompetensförsörjning har parterna inom ett antal avtalsområden tecknat s.k. yrkesintroduktionsavtal. De flesta av dessa avtal bygger på principen att personer som saknar relevant erfarenhet i yrket, under en del av arbetstiden får handledning eller utbildning eller båda delarna. Denna del av arbetstiden är inte lönegrundande. Yrkesintroduktionsavtalen innebär att det blir mer attraktivt för arbetsgivare att anställa personer utan yrkeserfarenhet samtidigt som det arbetsplatsförlagda lärandet förstärks och ungas kompetens höjs. Dessa yrkesintroduktionsavtal har vissa gemensamma drag med lärlingsutbildning så som den är utformad i traditionella lärlingsländer, t.ex. Österrike, Schweiz och Tyskland. Exempelvis står arbetsgivaren för rekryteringen och parterna på arbetsmarknaden involveras när det gäller kvalitet och innehåll i utbildningsinslagen.

Det finns alltså anledning att analysera förutsättningarna för att vidareutveckla den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen i en riktning där arbetsgivarna tar ett större ansvar för rekryteringen och utbildningen av lärlingar och där branscherna i större utsträckning involveras i innehåll, genomförande och kvalitetssäkring.

Utredaren ska därför

- analysera om det finns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet med branschlärningar, dvs. gymnasial lärlingsutbildning med större inflytande och ansvar för branscher och arbetsgivare.

Om så är fallet ska utredaren

- utreda hur mottagande, urval och antagning ska gå till om det är arbetsgivaren som rekryterar lärlingen,
- utreda hur bransch och arbetsgivare ska ersättas för sina kostnader i samband med en försöksverksamhet samt utreda de ekonomiska konsekvenserna för skolhuvudmännen för dessa elever,
- utreda vem som ska stå som huvudman för utbildningen och vem som ska ha ansvaret för att elevernas rättigheter tillgodoses, och
- utreda hur försöksverksamhetens kvalitet kan säkras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Lärlingarnas ålder

Utredningen om lärlingsprovanställning ger i sitt betänkande Utbildningsanställning (SOU 2012:80) exempel på hur lärlingsutbildningen är utformad i olika länder. Skillnaderna mellan olika länder handlar t.ex. om vilket ansvar branscherna tar för innehåll, kvalitetssäkring och bedömning av lärlingarnas yrkeskompetens. Lärlingsutbildningarna varierar även i längd, både inom och mellan länder. Det finns också en variation i lärlingarnas ålder. I Nederländerna är lärlingarna i allmänhet äldre än de elever som följer en skolförlagd yrkesutbildning, 40 procent av lärlingarna är över 25 år. I Skottland tecknades under 2011 drygt 26 000 lärlingskontrakt och där är lärlingsutbildningen öppen för alla från 16 år och uppåt. I Danmark finns inte heller någon övre åldersgräns för lärlingsutbildning. I Sverige finns dock en övre åldersgräns för gymnasial lärlingsutbildning. Enligt 15 kap. 5 § skollagen (2010:800) ska gymnasieskolan vara öppen endast för ungdomar som påbörjar

sin gymnasieutbildning senast det första kalenderhalvår de fyller 20 år.

Om svenska branscher i framtiden ska ha ett intresse för att ta ett större ansvar för att lärlingsutbildning kommer till stånd, är en rimlig utgångspunkt att engagemanget handlar om arbetsgivarnas långsiktiga kompetensförsörjning. Med denna utgångspunkt finns det skäl att överväga om gränsen vid 20 år är meningsfull.

I ett system som medger en större spridning i ålder skulle det kunna finnas personer som efter en period i arbetslivet väljer att återvända till studier för att genom en grundläggande yrkesutbildning få en bättre plattform för sitt arbetsliv. Sådana personer kan ha viktiga erfarenheter att dela med sig av till dem som ännu inte hunnit skaffa så mycket erfarenhet från arbetslivet.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om dagens 20-årsgräns för att få börja i gymnasieskolan är ändamålsenlig vad gäller branschlärlingar, vilka konsekvenser en försöksverksamhet utan 20-årsgräns får för den kommunala vuxenutbildningen och om det finns anledning att även låta försöksverksamheten omfatta kommunal vuxenutbildning.

Bättre jämställdhet och integration bör eftersträvas

Den starka könsuppdelningen som råder inom vissa delar av arbetsmarknaden avspeglas även i ungdomars val av utbildning. Under perioden 2008 till 2011 genomfördes en försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning. Statens skolverk beskriver i rapporten *Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011* (rapport 373, 2012) hur fem av yrkesprogrammen starkt domineras av män och sex av programmen domineras av kvinnor. Inom utbildningarna för bygg, el, energi, fordon och industri var 90 procent av eleverna män. Inom barn och fritid, handel och administration, hantverk, livsmedel, naturbruk och omvårdnad var andelen mellan 65 och 90 procent kvinnor beroende av program. Andelen unga kvinnor på de manligt dominerade programmen var något mindre än andelen unga män på de kvinnodominerade programmen. Skolverket konstaterar i sin analys av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning att den starka könsuppdelningen kvarstår. Inom

de manligt dominerade programmen hade fyra av fem utbildningar en ännu skevare könsfördelning än de vanliga yrkesprogrammen. Endast byggutbildning, som är den största inom lärlingsverksamheten hade en något jämnare könsfördelning jämfört med skolförlagd yrkesutbildning.

Skolverket konstaterar i samma rapport att drygt 16 procent av eleverna i gymnasieskolan 2008–2011 hade utländsk bakgrund. Elever med utländsk bakgrund studerar i mindre utsträckning på yrkesutbildningar jämfört med elever med svensk bakgrund. Andelen elever med utländsk bakgrund i lärlingsförsöket var ungefär densamma som för yrkeselever som helhet. Omkring 11 till 12 procent av eleverna hade utländsk bakgrund i båda fallen.

Det finns således utmaningar både för yrkesutbildning i allmänhet och specifikt för lärlingsutbildning både när det gäller köns-traditionella utbildningsval och intresset för yrkesutbildning bland elever med utländsk bakgrund. En eventuell försöksverksamhet med branschlärling bör särskilt beakta hur dessa utmaningar kan hanteras.

Utredaren ska därför

- analysera och lämna förslag på hur den eventuella försöksverksamheten kan utformas för att i större utsträckning intressera elever med utländsk bakgrund och för att motverka en stark könsuppdelning.

Behov av nya former för styrning, planering, bedömning och betygs-sättning

Systemet för styrning av innehållet av den skolförlagda yrkesutbildningen sker genom examensmål och ämnesplaner. Dessa är i första hand utformade med tanke på att de ska tolkas och användas av pedagogiskt utbildad personal. Mot bakgrund av den svenska traditionen med skolförlagd yrkesutbildning tillämpas styrdokumentet huvudsakligen i en skolmiljö där förutsättningarna för lärande är anpassade utifrån pedagogiska och didaktiska överväganden. När lärandet sker på en arbetsplats ser förutsättningarna annorlunda ut. Elevens handledare kan i vissa fall ha genomgått en handledarutbildning men saknar troligen en pedagogisk utbildning. Verksamheten på arbetsplatsen styrs och planeras med utgångs-

punkt i produktion, inte med utgångspunkt i lärande. En konsekvens av de olika förutsättningarna är att verktygen för styrning, planering, uppföljning av lärandet på arbetsplatsen sannolikt måste utformas på ett annat sätt.

I flera länder förekommer att elevernas utveckling av yrkeskunskaper följs upp av partsammansatta organ. Det kan t.ex. ske genom ett yrkesprov som görs under eller efter avslutad yrkesutbildning. I Sverige ska alla elever göra ett gymnasiearbete. På yrkesprogrammen ska gymnasiearbetet visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Gymnasiearbetet ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Bedömningen och dokumentationen av elevens yrkesfärdigheter kan vara ett område som kan utvecklas genom en ökad inblandning av branscherna.

Utredaren ska därför

- analysera och lämna förslag på hur styrning av innehåll samt stöd för planering av utbildningen kan utvecklas och anpassas efter de förutsättningar för lärande som finns på en arbetsplats, och
- överväga om gymnasiearbetet inom försöksverksamheten kan utvecklas till ett yrkesprov som med stöd av branschen prövar elevens yrkeskompetens och i så fall lämna förslag på hur resultatet av yrkesprovet kan dokumenteras i syfte att underlätta elevernas etablering på arbetsmarknaden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska under arbetet ta del av internationella erfarenheter, samråda med berörda myndigheter, arbetsmarknadens parter och intresseorganisationer i näringslivet. I de fall utredningens förslag innebär ökade kostnader för stat eller kommun ska utredaren föreslå en finansiering. Utredaren ska redovisa vad förslagen får för eventuella konsekvenser för studiemedelssystemet.

Uppdraget som rör teknikprogrammet ska fortfarande redovisas senast den 30 september 2014 och uppdragen om dimensionering och försöksverksamhet med branschlärning ska redovisas senast den 31 mars 2015.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2014:95

Tilläggsdirektiv till Yrkesprogramsutredningen (U 2014:01)

Beslut vid regeringssammanträde den 19 juni 2014

Förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 5 december 2013 kommittédirektiv om utveckling av gymnasieskolans teknikprogram (dir. 2013:122). Enligt direktiven ska utredaren bl.a. föreslå hur tydliga yrkesutgångar kan införas i teknikprogrammet. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2014.

Genom tilläggsdirektiv har utredaren fått i uppdrag att även se över dimensionering, utbud och innehåll i den gymnasiala yrkesutbildningen (dir. 2014:50). Utredaren ska också se över hur branschernas och arbetsgivarnas inflytande och ansvar för den gymnasiala lärlingsutbildningen kan utvecklas. Uppdraget enligt tilläggsdirektiven ska redovisas senast den 31 mars 2015.

Utredarens uppdrag enligt de ursprungliga direktiven och tilläggsdirektiven har flera gemensamma beröringspunkter. För att utredaren ska kunna göra en samlad bedömning när det gäller teknikprogrammet och de nationella yrkesprogrammen generellt bör uppdragen utföras parallellt.

Utredningstiden för det ursprungliga uppdraget förlängs därför. Uppdraget ska i stället, i likhet med uppdraget i tilläggsdirektiven, redovisas senast den 31 mars 2015.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2015:15

Tilläggsdirektiv till Yrkesprogramsutredningen (U 2014:01)

Beslut vid regeringssammanträde den 12 februari 2015

Ändring av och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 5 december 2013 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå hur tydliga yrkesutgångar kan införas på gymnasieskolans teknikprogram (dir. 2013:122). Genom tilläggsdirektiv har utredaren fått i uppdrag att även se över dimensionering, utbud och innehåll i den gymnasiala yrkesutbildningen och uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2015 (dir. 2014:50 och dir. 2014:95). Samtliga direktiv ersätts nu av dessa nya direktiv. Syftet med det nya samlade uppdraget är att stärka den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlätta ungdomars övergång från skola till arbetsliv och förstärka den nationella kompetensförsörjningen.

Utredaren ska bl.a.

- verka för att samverkan mellan gymnasial yrkesutbildning och arbetsliv, i form av s.k. yrkescollege eller liknande samverkansmodeller, kan växa fram inom branscher där sådan samverkan behövs,
- analysera förutsättningarna för att förstärka rollen för de nationella råden för yrkesprogrammen i gymnasieskolan och föreslå hur den lokala samverkan mellan skola och arbetsliv kan stärkas,
- undersöka om det finns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet i gymnasieskolan med s.k. branschlärlingar, dvs

en lärlingsutbildning i gymnasieskolan med större ansvar för branscher och arbetsgivare,

- utreda och föreslå hur matchningen mellan ungdomars val av gymnasial yrkesutbildning och efterfrågan på arbetsmarknaden kan förbättras,
- föreslå de justeringar av det nationella utbudet av inriktningar inom gymnasiala yrkesutbildningar som bedöms vara mest angelägna, och
- föreslå hur en försöksverksamhet kan inrättas där teknikprogrammet i gymnasieskolan kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredaren ska redovisa de justeringar av det nationella utbudet av inriktningar som bedöms vara mest angelägna och uppdraget om försöksverksamhet som rör teknikprogrammet senast den 31 mars 2015. Utredaren ska redovisa uppdraget i övrigt senast den 30 september 2015.

Uppdraget att främja samverkan mellan gymnasial yrkesutbildning och arbetsliv

Ungdomar utan gymnasial utbildning möter stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Bland unga kvinnor och män som inte avslutat en gymnasieutbildning är arbetslösheten ungefär dubbelt så hög jämfört med dem som har avslutat sin gymnasieutbildning. Gymnasial utbildning har i det närmaste blivit en förutsättning för att få arbete. Samtidigt som många ungdomar saknar arbete uttrycker flera branscher oro för den framtida kompetensförsörjningen.

EU:s institut för yrkesutbildning konstaterar i rapporten *Labour market outcomes of vocational education in Europe – Evidence from the European Union labour force survey* (Centre européen pour le développement de la formation professionnelle [Cedefop], 2013, Research paper no 32) att yrkesutbildning, jämfört med allmän gymnasial utbildning, tycks bidra till en snabbare övergång till arbetslivet och till att yrkeselevers första jobb i större utsträckning

är ett permanent jobb som dessutom matchar individens utbildning. Cedefop anger dock att effekten av en yrkesutbildning varierar stort mellan olika länder och att försprånget in på arbetsmarknaden framför allt gäller yrkeselever i länder där det finns en nära koppling mellan skola och arbetsliv.

Sveriges yrkesutbildning granskades av OECD 2007. Resultatet publicerades i rapporten *Learning for Jobs, OECD Reviews of Vocational Education and Training, Sweden (2008)*. I rapporten konstateras att samarbetet mellan skola och arbetsliv är för svagt, vilket kan leda till att yrkesutbildningen inte svarar mot kraven på arbetsmarknaden. OECD rekommenderar bl.a. att samarbetet mellan utbildning och arbetsliv ska stärkas.

Det finns i Sverige flera exempel där branscher och enskilda företag är nära involverade i utvecklingen av de gymnasiala yrkesutbildningarnas kvalitet och innehåll för att säkra kompetensförsörjningen inom branschen eller företaget. I vissa fall sker detta genom att det startas fristående skolor där utbildningen utformas i enlighet med branschens kvalitetskriterier. Det kan också vara fråga om att stora industriföretag startar fristående gymnasieskolor som kan erbjuda goda möjligheter till arbetsplatsförlagt lärande och sommarjobb. Vidare förekommer det att branscher certifierar utbildningar som uppfyller deras kvalitetskriterier.

Inom tekniksektorn och vård- och omsorgssektorn har branscher och utbildningsanordnare utvecklat en väl fungerande samverkan för att bl.a. stärka yrkesutbildningars kvalitet och attraktionskraft. Genom olika modeller av s.k. yrkescollege samverkar skola och arbetsliv inom dessa sektorer på nationell, regional och lokal nivå. Det som utmärker denna typ av samverkan är att den genomförs systematiskt och långsiktigt och är grundad i överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden inom de angivna sektorerna. Genom att samarbeta med lokala arbetsgivare får skolhuvudmännen aktuell kunskap om behoven på arbetsmarknaden. På så sätt kan matchningen mellan utbildningsutbud och efterfrågan på arbetsmarknaden förbättras. Då branscherna certifierar verksamheten tar de också ansvar för att utbildningarna håller hög kvalitet och svarar mot de krav som ställs för anställningsbarhet. På detta sätt kan utbildningarna anpassas till arbetsgivarnas framtida behov av yrkeskompetens. För eleverna innebär samverkansmodellen att sambanden mellan gymnasieskolans kunskapsmål och

omvärldens krav på kompetens tydliggörs. Genom att elever under utbildningen har nära kontakt med arbetsgivarna får eleverna också möjlighet att börja bygga egna nätverk med potentiella framtida arbetsgivare. För arbetsgivaren innebär kontakten med elever att framtida rekrytering kan underlättas.

Utredaren ska

- verka för att samverkan mellan gymnasial yrkesutbildning och arbetsliv, i form av s.k. yrkescollege eller liknande samverkansmodeller, kan växa fram inom branscher där sådan samverkan behövs,
- kartlägga vilka branscher som kan ha ett intresse av att utveckla sådana samverkansmodeller för gymnasial yrkesutbildning och arbetsliv,
- undersöka vilka förutsättningar som behöver finnas för att samverkan mellan gymnasial yrkesutbildning och arbetsliv i form av sådana samverkansmodeller ska komma till stånd och kartlägga eventuella hinder för en sådan utveckling,
- i samverkan med intresserade branscher lägga grunden för att sådana samverkansmodeller ska kunna etableras inom dessa branscher när det gäller gymnasial yrkesutbildning,
- föreslå åtgärder för att underlätta en fortsatt utveckling av sådana samverkansmodeller när det gäller gymnasial yrkesutbildning inom flera branscher även efter det att utredaren har avslutat sitt uppdrag,
- i samverkan med intresserade branscher undersöka hur yrkescollege kan bidra till att förstärka matchningen mellan å ena sidan branschernas kompetenskrav och å andra sidan yrkesutbildningens utbud och innehåll, och
- ta ställning till om certifieringar av gymnasieutbildningar på något sätt kan komma i konflikt med myndighetsutövning inom utbildningsområdet och vid behov föreslå åtgärder för att lösa sådana konflikter.

Uppdraget att stärka samverkan i de nationella och lokala programråden i gymnasieskolan

Verksamheten i de nationella programråden behöver utvecklas

Att få till stånd en stärkt samverkan på nationell nivå mellan Statens skolverk och avnämarna, t.ex. branschföreträdare, när det gäller övergripande och strategiska frågor om den gymnasiala yrkesutbildningen var ett viktigt inslag i reformen av gymnasieskolan 2011. Därför fick Skolverket i uppdrag att inleda arbetet med att inrätta nationella råd för gymnasieskolans yrkesprogram (U2009/5399/G). Råden ska kunna bidra till att utbildningssystemet blir mer flexibelt och anpassat till avnämarnas behov. Uppdraget innebär också att Skolverket ska beakta initiativ från skolans huvudmän rörande yrkesutbildningens innehåll. På så sätt kan överensstämmelsen mellan yrkesutbildningens innehåll och efterfrågan på arbetsmarknaden förbättras. Skolverket inrättade i maj 2010 nationella programråd för gymnasieskolans tolv yrkesprogram med företrädare för branscher, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer samt myndigheter.

De nationella programråden har bl.a. involverats i frågor som rör utveckling av det arbetsplatsförlagda lärandet, handledarutbildning, information om utbildningsvägar och studie- och yrkesvägledning samt uppföljning av ungas etablering på arbetsmarknaden. Erfarenheterna från samverkan genom de nationella råden rapporteras årligen till Regeringskansliet. Skolverket har låtit utvärdera rådets arbete. Utvärderingen visar att såväl Skolverket som rådets ledamöter i huvudsak är positiva till det gemensamma arbetet i råden. Ledamöterna har samtidigt i andra sammanhang uttryckt önskemål om att få ett större inflytande över Skolverkets arbete som rör yrkesutbildning och ett större utrymme att diskutera strategiska yrkesutbildningsfrågor i ett brett perspektiv. Skolverket anger med utvärderingen som underlag bl.a. att rådets funktion, ledamöternas inflytande över dagordningen och rådets tillgång till relevant beslutsunderlag behöver utvecklas. Programråden bör ha en viktig roll i fråga om yrkesutbildningens kontinuerliga utveckling och bör bidra till att den nationella kompetensförsörjningen säkras.

Utredaren ska

- analysera förutsättningarna för att förstärka den roll som de nationella råden för yrkesprogrammen i gymnasieskolan har när det gäller att utveckla den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft och vid behov föreslå konkreta åtgärder för hur rollen kan utvecklas.

Hur kan samverkan i de lokala programråden förstärkas?

En organiserad och nära samverkan mellan huvudmän och avnämare är av avgörande betydelse för att utveckla yrkesutbildningens kvalitet.

I gymnasieförordningen (2010:2039) föreskrivs att det för yrkesprogrammen i gymnasieskolan ska finnas ett eller flera lokala programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv (1 kap. 8 §). Hur detta lokala samråd närmare ska gå till och vilka frågor som samrådet ska avse är inte reglerat. Skolverket rapporterar att frågan om lokal och regional samverkan återkommande uppmärksammas i de nationella programråden. Dessa råd anser att lokala samråd har en nyckelroll när det gäller att utveckla kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet och att ordna platser för sådant lärande, men också i frågor som rör regional kompetensförsörjning och utbildningsutbud m.m. De nationella programråden anser vidare att många lokala programråd fungerar otillfredsställande och att de i vissa fall inte existerar över huvud taget. Skolhuvudmännen behöver därför tydligare riktlinjer och stöd för utvecklingen av lokal samverkan.

Utredaren ska

- ta ställning till om samverkan mellan skola och arbetsliv i de lokala råden för yrkesprogrammen i gymnasieskolan behöver regleras ytterligare och i så fall lämna nödvändiga författningsförslag, och
- föreslå annat stöd som kan behövas för att stärka sådan samverkan.

Uppdraget att se över hur branschernas inflytande och ansvar för den gymnasiala lärlingsutbildningen kan utvecklas genom s.k. branschlärningar

Försöksverksamhet med branschlärningar

Innan gymnasial lärlingsutbildning infördes permanent 2011 genomfördes en försöksverksamhet som inleddes 2008. För att följa försöksverksamheten inrättades en särskild kommitté, Nationella Lärlingskommittén, med representanter för arbetslivets parter och branscherna. Av kommitténs slutbetänkande Gymnasial lärlingsutbildning – med fokus på kvalitet! – Hur stärker vi kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning? (SOU 2011:72) framgår att olika branschers erfarenheter, behov, traditioner och inställning till lärlingsutbildning varierar. Mot bakgrund av de skilda förutsättningarna för lärlingsutbildning ansåg kommittén att det bör undersökas hur branscherna på ett mera aktivt sätt kan medverka till en ökad kvalitet i lärlingsutbildningen.

Det finns alltså anledning att analysera förutsättningarna för att vidareutveckla den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen i en riktning där arbetsgivarna tar ett större ansvar för rekryteringen och utbildningen av lärlingar och där branscherna i större utsträckning involveras i utbildningsinnehåll, genomförande och kvalitets-säkring. Lämpligen bör detta prövas inom ramen för en försöksverksamhet. En sådan verksamhet kan exempelvis rymmas inom samverkansformen yrkescollege.

Utredaren ska

- undersöka om det finns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet med s.k. branschlärningar, dvs. en lärlingsutbildning i gymnasieskolan med större inflytande och ansvar för branscher och arbetsgivare.

Om det finns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet ska utredaren

- utreda och föreslå hur mottagande, urval och antagning ska genomföras om det är arbetsgivaren som rekryterar lärlingen,
- med beaktande av EU:s statsstödsregler utreda och föreslå hur verksamma inom branschen ska ersättas för sina kostnader i samband med försöksverksamheten och redovisa de ekono-

miska konsekvenserna för skolhuvudmännen när det gäller de berörda eleverna,

- utreda och föreslå vem som ska vara huvudman för utbildningen och vem som ska ha ansvaret för att elevernas rättigheter tillgodoses,
- redovisa hur verksamhetens kvalitet och uppföljning kan säkerställas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Är gymnasieskolans 20-årsgräns relevant när det gäller branschlärlingar?

Utredningen om lärlingsprovanställningar redovisade i sitt betänkande Utbildningsanställning (SOU 2012:80) exempel på hur lärlingsutbildningen är utformad i olika länder. Lärlingsutbildningarna varierar bl.a. när det gäller lärlingarnas ålder. I t.ex. Nederländerna, Skottland och Danmark kan lärlingarna vara äldre än i Sverige. Enligt skollagen (2010:800) ska gymnasieskolan vara öppen endast för ungdomar som påbörjar sin gymnasieutbildning senast det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år (15 kap. 5 §). Det innebär att det finns en åldersgräns för lärlingsutbildningen i den svenska gymnasieskolan.

Om svenska branscher i framtiden ska vilja ta ett större ansvar för att lärlingsutbildning kommer till stånd, är det en rimlig utgångspunkt att engagemanget handlar om arbetsgivarnas långsiktiga kompetensförsörjning. I det sammanhanget kan arbetsgivare också vara intresserade av att erbjuda platser för ungdomar som är äldre än 20 år.

Utredaren ska, om utredaren lämnar förslag om en försöksverksamhet med branschlärlingar,

- ta ställning till och redovisa om dagens 20-årsgräns för att få börja i gymnasieskolan är ändamålsenlig när det gäller branschlärlingar,
- redovisa vilka konsekvenser en försöksverksamhet utan 20-årsgräns får för den kommunala vuxenutbildningen,

- överväga om det finns anledning att låta försöksverksamheten omfatta även kommunal vuxenutbildning, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Hur kan jämställdhet och integration förbättras i försöksverksamheten?

Den starka könsuppdelningen som råder på vissa delar av arbetsmarknaden avspeglas även i ungdomars val av utbildning. Under tiden 1 juli 2008–30 juni 2011 kunde elever påbörja utbildning inom ramen för en försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning. Skolverket beskriver i rapporten Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011, Deltagande, elevernas erfarenheter och studieresultat (rapport 373, 2012) hur fem yrkesprogram starkt domineras av män och sex yrkesprogram av kvinnor. Inom försöksverksamheten var könsfördelningen enligt Skolverket dessutom skevare än inom en i huvudsak skolförlagd utbildning.

Skolverket konstaterar i samma rapport att drygt 16 procent av eleverna i gymnasieskolan 2008–2011 hade utländsk bakgrund och att elever med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än dem med svensk bakgrund studerade på yrkesutbildningar. Av rapporten framgår att andelen elever med utländsk bakgrund i lärlingsförsöket var ungefär densamma som för yrkeselever som helhet. Omkring 11–12 procent av eleverna hade utländsk bakgrund i båda grupperna.

Det finns således utmaningar både för yrkesutbildningen i allmänhet och specifikt för lärlingsutbildningen när det gäller köns-traditionella utbildningsval och intresset för yrkesutbildning bland elever med utländsk bakgrund. Man bör vid utformandet av en eventuell försöksverksamhet med branschlärningar särskilt beakta hur dessa utmaningar kan hanteras i försöksverksamheten.

Utredaren ska, om utredaren lämnar förslag om en försöksverksamhet med branschlärningar,

- analysera och föreslå hur försöksverksamheten kan utformas för att i större utsträckning intressera elever med utländsk bakgrund och för att elever ska uppmuntras till mindre könsstereotypa utbildningsval.

Hur bör styrning, planering, bedömning och betygssättning ske i en försöksverksamhet med branschlärling?

Den gymnasiala yrkesutbildningens innehåll styrs av examensmål och ämnesplaner. Dessa är i första hand utformade med tanke på att de ska tolkas och användas av pedagogiskt utbildad personal. Mot bakgrund av den svenska traditionen med skolförlagd yrkesutbildning tillämpas styrdokumenterna huvudsakligen i en skolmiljö där förutsättningarna för lärande är anpassade utifrån pedagogiska och didaktiska överväganden. När lärandet sker på en arbetsplats ser förutsättningarna annorlunda ut. Elevens handledare kan i vissa fall ha genomgått en handledarutbildning men saknar troligen en pedagogisk utbildning. Verksamheten på arbetsplatsen styrs och planeras med utgångspunkt i produktion, inte lärande. En konsekvens av de olika förutsättningarna är att verktygen för styrning, planering och uppföljning av lärandet på arbetsplatsen sannolikt måste utformas på ett annat sätt än för den i huvudsak skolförlagda utbildningen.

I flera länder följs elevernas utveckling av yrkeskunskaper upp av partssammansatta organ. Det kan t.ex. ske genom ett yrkesprov som görs under eller efter avslutad yrkesutbildning. I de nationella programmen i den svenska gymnasieskolan ingår det att alla elever gör ett gymnasiearbete. På yrkesprogrammen ska gymnasiearbetet visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Gymnasiearbetet ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Bedömningen och dokumentationen av elevens yrkesfärdigheter är ett område som skulle kunna utvecklas genom ett ökat samarbete med branscherna.

Utredaren ska, om utredaren lämnar förslag om en försöksverksamhet med branschlärlingar,

- analysera och föreslå hur styrning av utbildningens innehåll samt stöd för planering av utbildningen kan utvecklas och anpassas efter de förutsättningar för lärande som finns på en arbetsplats,
- ta ställning till om gymnasiearbetet inom försöksverksamheten kan utvecklas till ett yrkesprov som med stöd av branschen prövar elevens yrkeskompetens, och i så fall lämna sådana förslag

och även föreslå hur resultatet av yrkesprovet kan dokumenteras i syfte att underlätta elevernas etablering på arbetsmarknaden, och

- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att förbättra matchningen mellan ungdomars val av utbildning och efterfrågan på arbetsmarknaden

Hur kan kompetensbrist och ungdomsarbetslöshet motverkas?

Samtidigt som många ungdomar saknar arbete uttrycker flera branscher oro för den framtida kompetensförsörjningen. Utmaningarna när det gäller kompetensförsörjning återfinns inom flera stora yrkesområden, t.ex. inom vård- och omsorgssektorn. Detta kan vara ett tecken på olika former av matchningsproblem: mellan arbetsgivare och arbetssökande, mellan utbildningsutbud och efterfrågan på arbetsmarknaden eller mellan ungdomars val av utbildning och efterfrågan på arbetsmarknaden.

Gymnasieskolan står för en viktig del av den nationella kompetensförsörjningen och det är därför allvarligt att intresset för gymnasial yrkesutbildning har minskat. Av Skolverkets samlade redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet (U2014/6114/GV) framgår att andelen av alla nya elever i gymnasieskolan som väljer ett yrkesprogram har minskat, från 35 procent 2007 till 27 procent 2013. För att möta efterfrågan på arbetsmarknaden är det viktigt att öka intresset för yrkesutbildning.

Utredaren ska

- analysera hur dimensioneringen av gymnasial yrkesutbildning fungerar när det gäller att möta arbetsmarknadens behov och elevernas efterfrågan samt kartlägga om det finns regionala skillnader,
- utreda och föreslå hur matchningen mellan ungdomars val av gymnasial yrkesutbildning och efterfrågan på arbetsmarknaden kan förbättras,
- utreda och föreslå hur rekryteringen till gymnasiala yrkesutbildningar kan förbättras, dels för att undvika att kompetensbrist

uppstår, dels för att minska risken för överutbildning inom yrkesområden med svag efterfrågan på arbetsmarknaden,

- med utgångspunkt i efterfrågan på arbetsmarknaden, elevernas val och huvudmännens förutsättningar att erbjuda ett allsidigt utbud av utbildningar, föreslå de justeringar av det nationella utbudet av inriktningar inom gymnasiala yrkesutbildningar som bedöms vara mest angelägna,
- föreslå hur regional samverkan om gymnasial yrkesutbildning kan stimuleras i syfte att öka tillgången och kvaliteten på sådan utbildning som efterfrågas på arbetsmarknaden och redovisa vilken roll regionala kompetensplattformar kan spela i detta avseende, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Hur kan studie- och yrkesvägledningen utvecklas så att elever ges bättre möjligheter att göra väl underbyggda val av gymnasial utbildning?

Många ungdomar i grundskolan upplever sannolikt att arbetslivet ligger långt fram i tiden. Samtidigt innebär valet av gymnasieprogram ett första viktigt steg mot en framtida yrkeskarriär som anställd eller företagare. En förutsättning för att eleverna ska kunna göra väl underbyggda val är att det finns kunskap om behoven på arbetsmarknaden och tillgång till studie- och yrkesvägledning av hög kvalitet. Felaktiga studieval kan leda till förlängd studietid eller till studiemisslyckanden. Detta kan i sin tur leda till att etableringen på arbetsmarknaden försenas och försvåras vilket är negativt för både individen och samhället.

När ungdomar i grundskolan står inför valet av gymnasial utbildning har de att välja mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har i studien Ungdomars och invandrarers inträde på arbetsmarknaden 1985–2003 (rapport 2007:18) analyserat skillnaderna mellan elever från yrkesprogram och elever från högskoleförberedande program när det gäller etablering på arbetsmarknaden. Av studien framgår att inträdet på arbetsmarknaden går långsammare för de som har gått ett högskoleförberedande

program utan att fortsätta till högskolan jämfört med de som har gått ett yrkesprogram.

Elever som vill börja arbeta direkt efter ett högskoleförberedande program riskerar således att vara sämre förberedda för arbetslivet än om de valt ett yrkesprogram. Därför är det viktigt att informera eleverna i grundskolan om behoven på arbetsmarknaden och om vilka utbildningar som har tydliga yrkesutgångar.

Utredaren ska

- analysera om studie- och yrkesvägledning av god kvalitet i tillräcklig utsträckning erbjuds eleverna i grundskolan och gymnasieskolan och vid behov föreslå hur studie- och yrkesvägledningen kan utvecklas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att komplettera teknikprogrammet med tydliga yrkesutgångar genom en försöksverksamhet

De svenska teknikföretagens förmåga att möta den globala konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen bygger på god tillgång till teknisk kompetens. Medan teknikprogrammet i gymnasieskolan har vuxit i omfattning har det industritekniska programmet i samma skolform minskat. Detta kan utgöra ett problem för teknikföretagens framtida kompetensförsörjning. För att stimulera intresset för och höja kvaliteten på industritekniska utbildningar har arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inom den tekniska industrin samarbetat om gymnasiala yrkesutbildningar och successivt knutit teknikprogrammet och det industritekniska programmet närmare varandra. Det finns därför anledning att utveckla det allt populärare teknikprogrammet så att det kompletteras med tydliga yrkesutgångar med industriteknisk inriktning för elever som vill gå direkt ut i arbetslivet efter gymnasieskolan.

Utredaren ska

- analysera och föreslå hur en försöksverksamhet kan inrättas där teknikprogrammet i gymnasieskolan kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar med tydliga yrkesutgångar och vid behov föreslå justeringar av programmets befintliga inriktningar,

- när det gäller försöksverksamheten lämna förslag t.ex. om garanterad undervisningstid, mottagande och urval, examensmål, omfattning av arbetsplatsförlagt lärande och ersättning till huvudmännen för anordnande av utbildningen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redovisa konsekvenserna av förslagen i enlighet med 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474). I detta ska ingå att redovisa förslagets eventuella konsekvenser för studiestödssystemet samt för skolhuvudmän och elever i de försöksverksamheter som föreslås. Dessutom ska utredaren beakta hur förslagen kan påverka förutsättningarna för full delaktighet i utbildning för elever med funktionsnedsättning.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med berörda myndigheter, arbetsmarknadens parter och intresseorganisationer i näringslivet.

Utredaren ska redovisa de justeringar av det nationella utbudet av inriktningar som bedöms vara mest angelägna och uppdraget om försöksverksamhet som rör teknikprogrammet senast den 31 mars 2015. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 30 september 2015.

(Utbildningsdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2015

Kronologisk förteckning

1. Deltagande med väpnad styrka i utbildning utomlands. En utökad beslutsbefogenhet för regeringen. Fö.
2. Värdepappersmarknaden MiFID II och MiFIR. + Bilagor. Fi.
3. Med fokus på kärnuppgifterna. En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet. Ju.
4. Ett svenskt tonnageskattesystem. Fi.
5. En ny svensk tullagstiftning. Fi.
6. Mer gemensamma tobaksregler. Ett genomförande av tobaksprodukt-direktivet. S.
7. Krav på privata aktörer i välfärden. Fi.
8. En översyn av årsredovisningslagarna. Ju.
9. En modern reglering av järnvägstransporter. Ju.
10. Gränser i havet. UD.
11. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015. Kontroll, dokumentation och finansiering för ökad säkerhet. M.
12. Överprövning av upphandlingsmål m.m. Fi.
13. Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del I. A.
14. Sedd, hörd och respekterad. Ett ändamålsenligt klagomålssystem i hälso- och sjukvården. S.
15. Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring. N L.
16. Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar. N.
17. För kvalitet – Med gemensamt ansvar. S.
18. Lösöreköp och registerpant. Ju.
19. En ny ordning för redovisningstillsyn. Fi.
20. Trygg och effektiv utskrivning från slutna vård. S.
21. Mer trygghet och bättre försäkring. Del 1 + 2. S.
22. Rektorn och styrkedjan. U.
23. Informations- och cybersäkerhet i Sverige. Strategi och åtgärder för säker information i staten. Ju Fö.
24. En kommunallag för framtiden. Del A + B . Fi.
25. En ny säkerhetsskyddslag. Ju.
26. Begravningsclearing. Ku.
27. Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort? Fi.
28. Gör Sverige i framtiden – digital kompetens. N.
29. En yrkesinriktning inom teknikprogrammet. U.

Statens offentliga utredningar 2015

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Tillämpningsdirektivet till
utstationeringsdirektivet – Del I [13]

Finansdepartementet

Värdepappersmarknaden
MiFID II och MiFIR. + Bilagor [2]
Ett svenskt tonnageskattesystem. [4]
En ny svensk tullagstiftning. [5]
Krav på privata aktörer i välfärden. [7]
Överprövning av upphandlingsmål m.m.
[12]
En ny ordning för redovisningstillsyn. [19]
En kommunallag för framtiden.
Del A + B. [24]
Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort?
[27]

Försvarsdepartementet

Deltagande med väpnad styrka
i utbildning utomlands. En utökad
beslutsbefogenhet för regeringen. [1]

Justitiedepartementet

Med fokus på kärnuppgifterna. En ange-
lägen anpassning av Polismyndig-
hetens uppgifter på djurområdet. [3]
En översyn av årsredovisningslagarna. [8]
En modern reglering
av järnvägstransporter. [9]
Lösöre köp och registerpant. [18]
Informations- och cybersäkerhet
i Sverige. Strategi och åtgärder för säker
information i staten. [23]
En ny säkerhetsskyddslag. [25]

Kulturdepartementet

Begravningsclearing. [26]

Miljö- och energidepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015.
Kontroll, dokumentation och finansie-
ring för ökad säkerhet. [11]

Näringsdepartementet

Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi
för en konkurrenskraftig jordbruks-
och trädgårdsnäring. [15]
Ökat värdeskapande ur immateriella
tillgångar. [16]
Gör Sverige i framtiden – digital
kompetens. [28]

Socialdepartementet

Mer gemensamma tobaksregler.
Ett genomförande av tobaks-
produkt direktivet. [6]
Sedd, hörd och respekterad. Ett
ändamålsenligt klagomålssystem
i hälso- och sjukvården. [14]
För kvalitet – Med gemensamt ansvar. [17]
Trygg och effektiv utskrivning från slut-
vård. [20]
Mer trygghet och bättre försäkring.
Del 1 + 2. [21]

Utbildningsdepartementet

Rektorn och styrkedjan. [22]
En yrkesinriktning inom teknik-
programmet. [29]

Utrikesdepartementet

Gränser i havet. [10]